

Віталій Саламаха

DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.13.2026.11>
УДК 343.98 (477)

Віталій Саламаха,

доктор філософії з права, докторант Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

м. Харків, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0861-3799>,

e-mail: v.r.salamakha@gmail.com

Проблемні аспекти збирання доказів адвокатом у кримінальному провадженні

Метою статті є комплексний аналіз проблемних аспектів збирання доказів адвокатом у кримінальному провадженні. На цій основі досліджено нормативні засади його діяльності, зокрема положення кримінального процесуального законодавства та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Обґрунтовано, що, попри формальне закріплення широких повноважень адвоката, їх практична реалізація ускладнюється обмеженістю процесуальних механізмів, залежністю від дискреційних рішень інших суб'єктів та необхідністю додаткової процесуальної легалізації зібраної інформації. Особливу увагу приділено використанню цифрових доказів і OSINT-технологій, що розширюють можливості сторони захисту, але водночас породжують проблеми їх допустимості та стандартизації. Доведено, що ефективність доказової діяльності адвоката визначається не лише обсягом наданих прав, а й правильністю обрання процесуальної тактики та своєчасністю реалізації доказової ініціативи.

Ключові слова: адвокат, захисник, представник потерпілого, доказування, збирання доказів, досудове розслідування, судовий розгляд.

Постановка наукової проблеми. Засади змагальності сторін і рівності їх процесуальних можливостей об'єктивно зумовлюють необхідність активізації ролі сторони захисту у доказуванні. Особливого значення в цьому контексті набуває діяльність адвоката як професійного суб'єкта, уповноваженого здійснювати збирання, подання та перевірку доказів з метою забезпечення ефективного захисту прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого чи інших учасників кримінального провадження.

Аналіз положень кримінального процесуального законодавства та практики його застосування свідчить про наявність низки проблемних аспектів, пов'язаних із реалізацією адвокатом повноважень щодо збирання доказів. Незважаючи на закріплення відповідних прав у Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України, їх фактична реалізація ускладнюється обмеженістю процесуальних механізмів, відсутністю чітко визначених процедур отримання окремих видів інформації, а також залежністю від волевиявлення інших суб'єктів (органів державної влади, посадових осіб, володільців інформації тощо).

Додаткові труднощі зумовлені відсутністю єдиних підходів до оцінювання судом доказів, зібраних стороною захисту, зокрема щодо їх допустимості, належності та достовірності. На практиці це нерідко призводить до заниження доказового значення матеріалів, отриманих адвокатом, або їх формального неприйняття, що фактично порушує баланс між сторонами обвинувачення і захисту.

Окрему складність становить питання використання адвокатом сучасних цифрових технологій і відкритих джерел інформації, що дедалі частіше стають джерелом доказів. Відсутність належного нормативного врегулювання таких інструментів, а також чітких стандартів їх документування та верифікації створює ризики визнання відповідних доказів недопустимими.

ФІНАНСУВАННЯ

Це дослідження не отримувало жодних спеціальних грантів від фінансуючих організацій у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Фінансуюча сторона не брала участі в розробці дизайну дослідження, зборі та аналізі даних, прийнятті рішення про публікацію або підготуванні рукопису.

УЧАСНИКИ

Автор брав участь виключно в інтелектуальній дискусії, що лежить в основі цієї статті, дослідженні прецедентного права, написанні та редагуванні, і несе відповідальність за зміст та інтерпретацію.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автор заявляє, що у нього немає конфлікту інтересів.

CREATIVE COMMONS 4.0 ATTRIBUTION INTERNATIONAL (CC_BY_4.0)

Ця стаття з відкритим доступом, поширена на умовах Ліцензії атрибуції Creative Commons (CC_BY_4.0), що дає змогу необмежено використовувати, поширювати й відтворювати на будь-якому носії за умови посилання на оригінального(-их) автора(-ів) та джерела.

Vitalii Salamakha,

PROBLEMATIC ASPECTS OF COLLECTING EVIDENCE BY A LAWYER IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The purpose of the article is to provide a comprehensive analysis of the problematic aspects of a lawyer's evidence collection in criminal proceedings. On this basis, the regulatory framework of his activities is studied, in particular, the provisions of criminal procedural legislation and the Law of Ukraine "On the Bar and Legal Activities". It is substantiated that, despite the formal consolidation of the broad powers of a lawyer, their practical implementation is complicated by procedural limitations, reliance on the discretionary decisions of other subjects, and the need to further proceduralize the collected information. Special attention is paid to the use of digital evidence and OSINT technologies, which expand the capabilities of the defense but also raise questions about their admissibility and standardization. It is proven that the effectiveness of a lawyer's evidentiary activities is determined not only by the scope of the rights granted but also by the correctness of the choice of procedural tactics and the timeliness of the implementation of the evidentiary initiative.

Keywords: lawyer, defense attorney, victim's representative, evidence, evidence collection, pre-trial investigation, trial.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження можливостей адвоката у збиранні доказів під час досудового розслідування, виявлення наявних прогалин і колізій правового регулювання, а також розроблення науково обгрунтованих підходів до їх усунення. Вирішення зазначених проблем має принципове значення для забезпечення реальної змагальності сторін, підвищення ефективності кримінального провадження та гарантування права на справедливий суд.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі проблематика можливостей адвоката у збиранні доказів під час кримінального провадження отримала досить активний розвиток і представлена низкою досліджень, які охоплюють як процесуальні, так і криміналістичні аспекти цієї діяльності. Активне її обговорення розпочалося одразу після прийняття чинного КПК України.

Одним із ранніх, але концептуально важливих напрямів є дослідження В. А. Люліча (2013), в якому розглянуто інститут тимчасового доступу до речей і документів. Автор обгрунтовує, що передбачені КПК України інструменти дозволяють захиснику брати активну участь у доказуванні, однак їх реалізація залежить від судового контролю, що обмежує автономність цієї діяльності¹.

С. А. Крушинський (2017) акцентує увагу на проблемах збирання та подання доказів стороною захисту. Дослідник звертає увагу на недосконалість механізмів оформлення результатів опитування осіб захисником, а також на відсутність чітких процесуальних гарантій визнання таких матеріалів доказами².

Суттєвий внесок у розвиток криміналістичного підходу до цієї проблематики здійснено у працях О. Л. Дульського (2023–2024), який комплексно досліджує криміналістичне забезпечення збирання доказів захисником. У його роботах обгрунтовано поняття такого забезпечення, визначено його структуру та складові, а також розкрито особливості техніко- та тактико-криміналістичного супроводу діяльності адвоката. Також увагу приділено використанню сучасних технічних засобів, тактичних прийомів отримання інформації та формам взаємодії з іншими суб'єктами³. Окремий блок становлять дослідження, присвячені європейським стандартам та міжнародним підходам до криміналістичного забезпечення діяльності захисника.

У межах цього напрямку також досліджуються окремі способи збирання доказів. Так, у роботі Д. О. Ципліцького (2024) проаналізовано відібрання пояснень захисником як перспективний інструмент доказування, із пропозицією визнання таких пояснень самостійним процесуальним джерелом доказів⁴.

Ю. М. Черноус з співавторами розглядає проблеми криміналістичного забезпечення збирання доказів у контексті змагального кримінального процесу. Автори наголошують, що ефективність діяльності сторони

¹ Люліч В. А. Тимчасовий доступ до речей і документів як спосіб збирання доказів захисником [Temporary access to items and documents as a means of gathering evidence by the defense counsel]. *Часопис Національного університету Острозька академія. Сер.: Право*. 2013. № 2 (8). URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13lvazdz.pdf>

² Крушинський С. А. Проблемні аспекти збирання та подання доказів стороною захисту у кримінальному провадженні [Challenges in the Collection and Presentation of Evidence by the Defense in Criminal Proceedings]. *Університетські наукові записки*. 2017. № 3. С. 296-310.

³ Дульський О. Л. Актуальні питання збирання доказів захисником шляхом витребування від різних суб'єктів речей, відомостей та документів [Current Issues Regarding the Defense Counsel's Collection of Evidence by Requesting Items, Information, and Documents from Various Parties]. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 625-634; Дульський О. Л. Основи криміналістичного забезпечення збирання доказів захисником у кримінальному провадженні [Fundamentals of Forensic Support for the Defense Counsel's Collection of Evidence in Criminal Proceedings]. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 32. С. 130-138. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2024.32.18>

⁴ Ципліцький Д. О. Відібрання пояснень захисником у кримінальному провадженні як спосіб збирання доказів: перспективи вдосконалення механізму правового регулювання [The Taking of Statements by Defense Counsel in Criminal Proceedings as a Method of Evidence Gathering: Prospects for Improving the Legal Regulatory Framework]. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 33. № 3. С. 423-430. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.39>

Vitalii Salamakha,

**PROBLEMATISCHE ASPEKTE
DER BEWEISERHEBUNG
DURCH EINEN ANWALT IN
EINEM STRAFVERFAHREN**

Ziel des Artikels ist es, eine umfassende Analyse der problematischen Aspekte der anwaltlichen Beweiserhebung im Strafverfahren zu liefern. Auf dieser Grundlage wird der regulatorische Rahmen seiner Tätigkeit untersucht, insbesondere die Bestimmungen der Strafprozessgesetzgebung und des Gesetzes der Ukraine „Über die Anwalts- und Rechtstätigkeit“. Es ist erwiesen, dass trotz der formellen Konsolidierung der weitreichenden Befugnisse eines Rechtsanwalts deren praktische Umsetzung durch Verfahrensbeschränkungen, die Abhängigkeit von Ermessensentscheidungen anderer Subjekte und die Notwendigkeit einer weiteren Verfahrensweise der gesammelten Informationen erschwert wird. Besonderes Augenmerk wird auf den Einsatz digitaler Beweismittel und OSINT-Technologien gelegt, die die Möglichkeiten der Verteidigung erweitern, aber auch Fragen hinsichtlich ihrer Zulässigkeit und Standardisierung aufwerfen. Es ist erwiesen, dass die Wirksamkeit der Beweistätigkeit eines Anwalts nicht nur vom Umfang der gewährten Rechte abhängt, sondern auch von der Richtigkeit der Wahl der Verfahrenstaktiken und der Rechtzeitigkeit der Umsetzung der Beweisinitiative.

Schlüsselwörter: Anwalt, Verteidiger, Opfervertreter, Beweise, Beweiserhebung, Ermittlungen vor dem Prozess, Prozess.

захисту залежить не лише від процесуальних прав, а й від наявності відповідного криміналістичного інструментарію⁵.

Водночас у наукових працях також приділяється увага загальним питанням ролі захисника як суб'єкта доказування. Так, В. О. Соловйов (2021) визначає два основні напрями діяльності адвоката: самостійне збирання доказів та ініціювання їх отримання через процесуальні механізми, що підтверджує подвійний характер доказової діяльності сторони захисту⁶.

Таким чином, аналіз сучасних наукових джерел свідчить про поступове формування комплексного підходу до розуміння можливостей адвоката у збиранні доказів. Водночас більшість досліджень або зосереджуються на окремих способах отримання доказової інформації, або розглядають загальні аспекти криміналістичного забезпечення, що зумовлює необхідність подальшого системного дослідження цієї проблематики з урахуванням сучасних викликів правозастосовної практики.

Мета статті – розкрити проблемні аспекти збирання доказів у кримінальному провадженні адвокатом.

Викладення основного матеріалу дослідження. Особливості збирання доказів у кримінальному провадженні значною мірою детермінуються процесуальним статусом адвоката, в межах якого він реалізує свої повноваження. Йдеться, зокрема, про розмежування діяльності адвоката як захисника підозрюваного чи обвинуваченого та як представника потерпілої сторони. Така диференціація має не формальний, а змістовний характер, оскільки безпосередньо впливає на обсяг процесуальних прав, характер доказової ініціативи та спрямованість діяльності адвоката.

Залежно від обраної процесуальної ролі змінюються межі допустимих способів збирання доказів, інтенсивність взаємодії з іншими учасниками кримінального провадження, а також ступінь процесуальної самостійності. Водночас відмінності простежуються і в кінцевій меті діяльності: якщо захисник зосереджується на спростуванні підозри, мінімізації кримінально-правових наслідків і забезпеченні прав особи, то представник потерпілого орієнтований на доказування факту протиправної діяльності, обґрунтування шкоди, захист порушених прав тощо.

Таким чином, процесуальний статус адвоката також може стати визначальним чинником, що зумовлює як зміст його доказової діяльності, так і форми та способи збирання доказів у кримінальному провадженні.

Аналіз положень ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у поєднанні з сучасними підходами до практики збирання доказів дозволяє сформулювати комплексне бачення реальних можливостей адвоката у фіксації інформації з відкритих джерел.

Насамперед законодавець закріплює максимально широкий, відкритий характер повноважень адвоката, визначаючи, що він має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом. Така конструкція формує загальну презумпцію допустимості доказової активності адвоката і створює потенційно високий рівень процесуальної самостійності. Особливо це проявляється у праві збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, а також запитувати, отримувати документи тощо.

Разом із тим детальний аналіз змісту цих повноважень свідчить про їх переважно диспозитивно-декларативний характер, оскільки більшість із них реалізується за наявності додаткових умов. Наприклад, отримання інформації через адвокатські запити залежить від добросовісності розпорядника інформації, а опитування осіб можливе виключно за їхньою згодою. Це суттєво обмежує ефективність доказової діяльності та

⁵ Черноус Ю. М., Дульський О. Л. Особливості криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження у змагальному кримінальному процесі [Features of forensic support for the collection of evidence by the parties to criminal proceedings in adversarial criminal proceedings]. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2025. № 2. С. 51-58. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2025.2.9>

⁶ Соловйов В. О. Захисник як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею [The defense counsel as a party bearing the burden of proof in the imposition, modification, or revocation of measures to secure criminal proceedings by an investigating judge]: дис. ... д-ра філософії: 12.00.09. Одеса, 2021. 222 с.

відрізняє адвоката від сторони обвинувачення, яка наділена владними повноваженнями.

Важливим елементом є право адвоката ознайомлюватися з документами та матеріалами, однак воно не поширюється на інформацію з обмеженим доступом. У практичному вимірі це створює суттєві бар'єри для отримання повної доказової картини, особливо у складних кримінальних провадженнях.

Суттєвого значення набуває також право одержувати письмові висновки фахівців і експертів, що фактично відкриває можливість формування альтернативної доказової позиції. Проте відсутність чітких процесуальних механізмів надання таким висновкам статусу повноцінного доказу обмежує їх практичну ефективність⁷.

Таким чином, законодавець ґрунтовно підійшов до закріплення прав адвоката. Водночас слід підтримати позицію С. А. Крушинського, що попри це можливо виокремити низку суттєвих обмежень повноважень захисника у сфері витребування доказів, які мають як правовий, так і практичний характер.

По-перше, законодавчо встановлено заборону на надання запитом захисника інформації з обмеженим доступом, а також документів, що її містять. Йдеться, зокрема, про відомості, що становлять державну, лікарську, нотаріальну, банківську таємницю, таємницю усиновлення та інші охоронювані законом види інформації.

По-друге, витребування доказів не допускається у випадках, коли це призводить до порушення конституційних прав і свобод людини. Зокрема, отримання захисником поштової чи іншої кореспонденції без дотримання встановленої процедури посягає на гарантоване Конституцією України право на таємницю листування, телефонних розмов та інших форм приватної комунікації.

По-третє, законодавчі обмеження поширюються і на сферу міжнародно-правових гарантій, зокрема дипломатичного імунітету. Майно, документи та кореспонденція дипломатичних представництв є недоторканими, що виключає можливість їх витребування захисником навіть у межах кримінального провадження.

По-четверте, захисник позбавлений права самостійно отримувати матеріали досудового розслідування або оперативно-розшукової діяльності, що додатково ускладнює доступ до значущої доказової інформації та посилює залежність сторони захисту від органів досудового розслідування⁸.

Окрім окреслених вище, проведений нами аналіз сучасного стану правового регулювання та правозастосовної практики дозволяє виокремити низку системних проблем, пов'язаних із реалізацією захисником його повноважень у сфері збирання доказів. Визначальною проблемою залишається дисбаланс процесуальних можливостей сторін кримінального провадження. Попри декларовану змагальність, сторона обвинувачення фактично має значно ширший інструментарій для формування доказів, тоді як захисник обмежений як у способах збирання доказів, так і в можливостях їх процесуального закріплення. Такий стан речей зумовлює нерівність у доказуванні та впливає на ефективність реалізації права на захист.

Суттєвою проблемою є обмежений доступ захисника до матеріалів кримінального провадження на ранніх стадіях розслідування. В умовах інформаційної асиметрії адвокат позбавлений можливості повною мірою оцінити зібрані стороною обвинувачення докази, що ускладнює формування позиції захисту, планування тактики та визначення напрямів самостійного збирання доказів.

Не менш важливим є питання недостатньої визначеності процесуальних форм збирання доказів захисником. Наявні законодавчі положення

Vitalii Salamakha,

ASPECTS PROBLÉMATIQUES DE LA COLLECTE DE PREUVES PAR UN AVOCAT DANS LE CADRE D'UNE PROCÉDURE PÉNALE

L'objet de l'article est une analyse complète des aspects problématiques de la collecte de preuves par un avocat dans le cadre d'une procédure pénale. Sur cette base, les principes normatifs de ses activités sont étudiés, en particulier les dispositions de la législation de procédure pénale et de la loi ukrainienne sur le barreau et le plaider. Il est prouvé que malgré la consolidation formelle des larges pouvoirs de l'avocat, leur mise en œuvre pratique est compliquée par les mécanismes procéduraux limités, la dépendance aux décisions discrétionnaires d'autres sujets et la nécessité d'une légalisation procédurale supplémentaire des informations collectées. Une attention particulière est accordée à l'utilisation des preuves numériques et des technologies OSINT qui élargissent les capacités de la défense, tout en posant des problèmes de recevabilité et de normalisation. Il a été démontré que l'efficacité des activités probatoires d'un avocat est déterminée non seulement par l'étendue des droits accordés, mais aussi par le choix judicieux des tactiques procédurales et la rapidité de la mise en œuvre de l'initiative probatoire.

Mots clés : avocat, défenseur, représentant de la victime, preuve, recueil des preuves, enquête préliminaire, procès.

⁷ Про адвокатуру та адвокатську діяльність [About the Legal Profession and the Practice of Law]: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI (зі змін. та допов.) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 12.03.2026).

⁸ Крушинський С. А. Проблемні аспекти збирання та подання доказів стороною захисту у кримінальному провадженні [Challenges in the Collection and Presentation of Evidence by the Defense in Criminal Proceedings]. *Університетські наукові записки*. 2017. № 3. С. 300.

Vitalii Salamakha,

PROBLEMATYCZNE ASPEKTY ZBIERANIA DOWODU PRZEZ PRAWNIKA W POSTĘPOWANIU KARNYM

Celem artykułu jest kompleksowa analiza problematyki gromadzenia materiału dowodowego przez adwokata w postępowaniu karnym. Na tej podstawie badane są ramy regulacyjnej jego działalności, w szczególności przepisy prawa karnego procesowego oraz ukraińskiej ustawy „O adwokaturze i działalności prawnej”. Udowodniono, że pomimo formalnego skonsolidowania szerokich uprawnień prawnika, ich praktyczną realizację utrudniają ograniczenia proceduralne, oparcie się na uznaniowych decyzjach innych podmiotów oraz konieczność dalszej proceduralizacji zbieranych informacji. Szczególną uwagę zwraca się na wykorzystanie dowodów cyfrowych oraz technologii OSINT, które poszerzają możliwości obronne, ale jednocześnie rodzą pytania o ich dopuszczalność i standaryzację. Udowodniono, że o skuteczności czynności dowodowych adwokata decyduje nie tylko zakres przyznanych uprawnień, ale także prawidłowość wyboru taktyki procesowej oraz terminowości realizacji inicjatyw dowodowej.

Słowa kluczowe: prawnik, obrońca, obrońca pokrzywdzonego, materiał dowodowy, gromadzenie materiału dowodowego, postępowanie przygotowawcze, proces

не забезпечують чітких процедур отримання інформації від фізичних та юридичних осіб, фіксації результатів опитування, витребування документів чи залучення спеціалістів. Це призводить до сумнівів щодо допустимості таких доказів і створює ризики їх відхилення судом.

Окрему проблему становить обмеженість ініціативи захисника у сфері використання спеціальних знань. Можливості адвоката щодо самостійного залучення експертів, ініціювання експертиз або отримання альтернативних висновків залишаються фрагментарно врегульованими. Як наслідок, сторона захисту часто залежить від рішень органів досудового розслідування, що суперечить принципу змагальності. Системного характеру набуває проблема ускладненого доступу до результатів висновків експертів та інших матеріалів. Відсутність чітких строків і процедур їх надання обмежує можливість своєчасного аналізу таких доказів та їх ефективного використання у професійній діяльності⁹.

В умовах цифровізації кримінального провадження особливої актуальності набуває проблема недостатнього нормативного врегулювання роботи захисника з електронними доказами (доказами в електронній формі). У цьому контексті особливо показовими є сучасні підходи до використання цифрових інструментів і відкритих джерел інформації. Зокрема, застосування OSINT-технологій істотно розширює можливості адвоката у збиранні доказів, дозволяючи отримувати дані з публічних реєстрів, соціальних мереж, медіа та інших відкритих ресурсів¹⁰. Це фактично компенсує обмеженість традиційних процесуальних механізмів і формує новий інструментарій доказування.

Водночас практика свідчить, що визначальною проблемою залишається легалізація отриманої інформації. Для того щоб результати OSINT або інших форм самостійного збирання даних набули статусу доказів, адвокат змушений використовувати додаткові процесуальні механізми: оформлювати їх у вигляді протоколів, ініціювати проведення відповідних слідчих (розшукових) дій або експертиз, звертатися із запитом до офіційних органів. Це свідчить про опосередкований характер збирання доказів захисником.

Таким чином, системний аналіз дозволяє зробити висновок, що законодавство формально надає адвокату широкі можливості у сфері збирання доказів, однак їх реальна ефективність обмежується відсутністю владних повноважень, залежністю від інших суб'єктів та необхідністю додаткової процесуальної легалізації отриманої інформації. У сучасних умовах ці обмеження частково компенсуються розвитком цифрових технологій, проте це, своєю чергою, актуалізує питання стандартизації та допустимості таких доказів у кримінальному провадженні.

Важливою залишається і проблема обмеженої участі захисника у слідчих (розшукових) діях. На практиці така участь нерідко має формальний характер або залежить від волевиявлення слідчого, що істотно знижує можливості адвоката впливати на формування доказів.

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що проблеми збирання доказів захисником мають комплексний характер і охоплюють процесуальні, організаційні, криміналістичні та технологічні аспекти. Їх вирішення потребує не лише вдосконалення кримінального процесуального законодавства, а й формування цілісної концепції криміналістичного забезпечення діяльності сторони захисту, спрямованої на забезпечення реальної змагальності та ефективного захисту прав людини у кримінальному процесі.

Окрім викладеного, аналіз сучасного стану правового регулювання та практики реалізації представницької функції дає змогу виокремити

⁹ Саламаха В. Р. Спеціальні знання у діяльності адвоката [Specialized knowledge in the practice of law]. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2026. № 1 (37). Ч. 2. С. 35-43. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2026.1.p2.04>.

10 Облетов А. OSINT-техники в работе адвоката: практические советы реализации [OSINT Techniques in Legal Practice: Practical Tips for Implementation]. Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/obletov-artem/articles/osint-tekhniki-v-roboti-advokata-praktichni-poradi-realizaciyi> (дата звернення: 10.03.2026); Андреев И. П. Доктринальний аналіз поняття та змісту формування доказів адвокатом у кримінальному провадженні [A Theoretical Analysis of the Concept and Substance of Evidence Gathering by a Defense Attorney in Criminal Proceedings]. *Juris Europensis Scientia*. 2025. Вип. 1. С. 102-106. DOI: <https://doi.org/10.32782/chem.v1.2025.19>

низку характерних проблем, що супроводжують діяльність адвоката, який представляє інтереси потерпілого під час збирання доказів.

Передусім однією з ключових проблем є невизначеність і фрагментарність процесуального статусу адвоката-представника потерпілого. Відсутність чіткої законодавчої деталізації його прав і обов'язків у сфері доказування призводить до неоднозначного тлумачення цих повноважень іншими учасниками провадження й обмежує можливість їх повноцінної реалізації.

Суттєвим недоліком є також відсутність обов'язковості залучення адвоката у певних категоріях проваджень, що негативно позначається на якості доказової діяльності потерпілого. У таких умовах потерпіла особа часто не здатна самостійно реалізувати належний рівень своєї ініціативи у збиранні доказів, що фактично нівелює її процесуальні можливості.

Окрему проблему становить формалізація участі адвоката у кримінальному провадженні, коли його діяльність обмежується пасивною реакцією на дії сторони обвинувачення. Такий підхід суперечить природі змагального процесу і знижує ефективність представництва, оскільки адвокат не використовує повною мірою потенціал активного збирання доказів.

Важливим аспектом є обмежена самостійність адвоката в ініціюванні процесуальних дій. Попри наявність права заявляти клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій чи експертиз, їх фактичне проведення залежить від дискреції слідчого або прокурора, що створює ситуацію процесуальної залежності та обмежує доказову ініціативу сторони потерпілого.

Не менш важливою є проблема недостатньої регламентації способів збирання доказів представником потерпілого. Відсутність чітких процедур отримання пояснень, витребування документів, взаємодії з третіми особами або залучення спеціалістів створює ризики визнання отриманих матеріалів неналежними або недопустимими доказами.

Суттєві труднощі виникають і у зв'язку з необхідністю доказування обставин, що мають приватно-правовий характер, зокрема розміру матеріальної та моральної шкоди. Збирання відповідних доказів потребує активної позиції та спеціальних знань, однак процесуальні інструменти для цього залишаються обмеженими.

Важливими є також чинники вразливості окремих категорій потерпілих, що впливають на процес збирання доказів. У таких випадках адвокат змушений поєднувати функцію доказування з елементами психологічного супроводу, що ускладнює організацію процесуальних дій і потребує спеціалізованого підходу.

Зауважимо, що ефективність реалізації адвокатом повноважень у сфері збирання доказів визначається не лише нормативними обмеженнями чи недосконалістю законодавчого регулювання, а й правильністю обрання процесуального моменту та форми реалізації відповідної ініціативи. Помилки у визначенні стадії кримінального провадження, на якій доцільно заявляти ті чи інші клопотання, можуть нівелювати навіть обґрунтовану правову позицію сторони захисту.

Показовим у цьому контексті є приклад судової практики, в якому захисник, обґрунтовуючи необхідність проведення судово-балістичної експертизи, а також посиляючись на істотні недоліки досудового розслідування, звернувся до суду з клопотанням на стадії підготовчого судового засідання. У межах цього клопотання одночасно порушувалися питання оскарження бездіяльності прокурора, скасування постанови про відмову у задоволенні клопотання про проведення експертизи та визнання окремих доказів недопустимими.

Разом із тим, суд відмовив у задоволенні такого клопотання, виходячи не з оцінки змісту доводів сторони захисту, а з їх процесуальної передчасності та невідповідності стадії кримінального провадження. Зокрема, було зазначено, що питання оскарження бездіяльності прокурора, як і вимоги щодо допустимості доказів чи доцільності проведення експертизи, не належать до предмета розгляду підготовчого судового засідання, а повинні вирішуватися або на стадії досудового розслідування, або під час судового розгляду по суті¹¹.

Зазначена ситуація демонструє, що однією з істотних перешкод у реалізації захисником права на збирання доказів є не лише об'єктивні обмеження, зумовлені законодавством, а й помилки процесуальної тактики, пов'язані з неправильним визначенням моменту та способу реалізації доказової ініціативи. Фактично захисник намагався використати підготовче судове засідання як інструмент контролю за досудовим розслідуванням та оцінювання доказів, що виходить за межі функціонального призначення цієї стадії.

Водночас слід наголосити, що самі доводи сторони захисту, зокрема щодо необхідності проведення експертизи, наявності суперечностей у доказах чи порушень під час фіксації слідової картини, могли мати істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Проте їх розгляд був фактично заблокований через порушення процесуальної форми реалізації таких вимог.

Таким чином, наведений приклад свідчить про те, що ефективність доказової діяльності адвоката значною мірою залежить від дотримання не лише матеріальних і процесуальних норм, а й правил криміналістичної тактики. Зокрема, правильне визначення стадії кримінального провадження, своєчас-

¹¹ Ухвала Липоводолінського районного суду Сумської області [Order of the Lypovodolynskyi District Court of Sumy Oblast] від 18 вересня 2025 року у справі № 950/3265/24 (провадження № 1-кп/581/34/25). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/129984085#> (дата звернення: 12.03.2026).

ність заявлення клопотань та адекватний вибір процесуальних інструментів є необхідними умовами реалізації права на збирання доказів.

Отже, поряд із удосконаленням нормативного регулювання, важливого значення набуває формування у практиці захисту чітких алгоритмів реалізації доказової ініціативи, що дозволить уникнути передчасних або процесуально некоректних звернень і забезпечить реальну ефективність використання наданих законом повноважень.

Висновки. Таким чином, підвищення ефективності збирання доказів адвокатом у кримінальному провадженні потребує комплексного підходу, що передбачає удосконалення процесуальних норм, розвиток криміналістичного забезпечення та імплементацію сучасних стандартів доказування. Це, своєю чергою, сприятиме забезпеченню реальної змагальності сторін і підвищенню якості кримінального провадження в цілому.

Діяльність адвоката — представника потерпілого у сфері збирання доказів характеризується комплексом взаємопов'язаних проблем: нормативних, процесуальних, організаційних і криміналістичних. Їх подолання потребує системного вдосконалення законодавства, розширення процесуальних гарантій, а також розроблення спеціалізованого криміналістичного інструментарію для сторони потерпілого.

Також існує проблема залежності захисника від дискреційних повноважень сторони обвинувачення. Відмова у задоволенні клопотань про проведення процесуальних дій або їх формальне виконання без належного врахування позиції сторони захисту призводить до ускладнення реалізації доказової функції та обмежує можливості повноцінного формування альтернативної доказової бази.

Суттєві труднощі виникають також у контексті самостійного збирання доказів стороною захисту. Хоча відповідні можливості передбачені законодавством, вони не підкріплені ефективними механізмами їх реалізації. Захисник позбавлений владних інструментів, необхідних для примусового отримання інформації, що обумовлює залежність від добровільної згоди осіб або добросовісності суб'єктів, до яких звертається адвокат. Крім того, результати такої діяльності нерідко потребують додаткової процесуальної легалізації, що ускладнює їх використання у доказуванні.

Відтак до проблем у сфері збирання доказів адвокатом належать: 1) недостатня визначеність процесуальних форм отримання доказової інформації; 2) ускладнений доступ до матеріалів кримінального провадження, особливо на ранніх стадіях; 3) обмежені можливості використання спеціальних знань; 4) відсутність чітких стандартів роботи з цифровими доказами; 5) нерівність у криміналістичному забезпеченні сторін. Зазначені чинники сукупно формують системні перешкоди для ефективної реалізації доказової функції захисника.

Розвиток цифрових технологій, зокрема використання відкритих джерел інформації (OSINT), істотно розширює потенційні можливості адвоката у збиранні доказів. Водночас відсутність належного нормативного регулювання та стандартизації таких інструментів актуалізує проблему їх процесуальної легалізації та допустимості.

Ефективність доказової діяльності адвоката залежить не лише від обсягу наданих йому прав, а й від правильності обрання процесуальної тактики. Зокрема, неправильне визначення стадії кримінального провадження або форми реалізації доказової ініціативи може призвести до втрати можливості розгляду обґрунтованих доводів. Це підтверджується аналізом судової практики, яка свідчить про передчасність або процесуальну некоректність окремих клопотань сторони захисту.

Діяльність адвоката — представника потерпілого у сфері збирання доказів має власну специфіку та супроводжується додатковими проблемами, зокрема невизначеністю процесуального статусу, обмеженістю інструментів доказування та необхідністю доведення обставин приватно-правового характеру. Це потребує формування окремих підходів до криміналістичного забезпечення діяльності такої категорії суб'єктів.

Подолання виявлених проблем можливе лише за умови комплексного підходу, який передбачає: 1) удосконалення кримінального процесуального законодавства з метою розширення реальних можливостей сторони захисту; 2) впровадження чітких процедур і стандартів збирання, фіксації та оцінювання доказів, отриманих адвокатом; 3) розвиток криміналістичного забезпечення діяльності сторони захисту; 4) адаптацію міжнародних стандартів доказування до національної практики.

Отже, забезпечення ефективного збирання доказів адвокатом є ключовою умовою реалізації принципу змагальності та гарантування права на справедливий суд, тому важливо забезпечити не лише формальне розширення прав, а й створити дієві механізми їх практичної реалізації.

References

- Andrieev I. P. Doktrylny analiz poniattia ta zmistu formuvannia dokaziv advokatom u kryminalnomu provadzhenni [A Theoretical Analysis of the Concept and Substance of Evidence Gathering by a Defense Attorney in Criminal Proceedings]. *Juris Europensis Scientia*. 2025. Vyp. 1. S. 102-106. DOI: <https://doi.org/10.32782/chern.v1.2025.19>.
- Dulskyi O. L. Aktualni pytannia zbyrannia dokaziv zakhysnykom shliakhom vytrebuвання vid ryznykh subiektiv rechei, vidomosti ta dokumentiv [Current Issues Regarding the Defense Counsels Collection of Evidence by Requesting Items, Information, and Documents from Various Parties]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. 2024. № 4. S. 625-634;

- Dulskyi O. L. Osnovy kryminalistychnoho zabezpechennia zbyrannia dokaziv zakhysnykom u kryminalnomu provadzhenni [Fundamentals of Forensic Support for the Defense Counsels Collection of Evidence in Criminal Proceedings]. Yurydychnyi biuleten. 2024. Vyp. 32. S. 130-138. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2024.32.18>
- Krushynskiy S. A. Problemni aspekty zbyrannia ta podannia dokaziv storonoiu zakhystu u kryminalnomu provadzhenni [Challenges in the Collection and Presentation of Evidence by the Defense in Criminal Proceedings]. Universytetski naukovi zapysky. 2017. № 3. S. 296-310.
- Krushynskiy S. A. Problemni aspekty zbyrannia ta podannia dokaziv storonoiu zakhystu u kryminalnomu provadzhenni [Challenges in the Collection and Presentation of Evidence by the Defense in Criminal Proceedings]. Universytetski naukovi zapysky. 2017. № 3. S. 300.
- Liulich V. A. Tymchasovyi dostup do rechei i dokumentiv yak sposib zbyrannia dokaziv zakhysnykom [Temporary access to items and documents as a means of gathering evidence by the defense counsel]. Chasopys Natsionalnoho universytetu Ostrozka akademiia. Ser.: Pravo. 2013. № 2 (8). URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13lvazdz.pdf>
- Obletov A. OSINT-tehnikiy v roboti advokata: praktychni porady realizatsii [OSINT Techniques in Legal Practice: Practical Tips for Implementation]. Vyshcha shkola advokatury NAAU. URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/obletov-artem/articles/osint-tehniki-v-roboti-advokata-praktychni-porady-realizatsiyi> (data zvernennia: 10.03.2026);
- Pro advokaturu ta advokatsku diialnist [About the Legal Profession and the Practice of Law]: Zakon Ukrainy vid 05.07.2012 r. № 5076-VI (zi zmin. ta dopov.) // BD «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (data zvernennia: 12.03.2026).
- Salamakha V. R. Spetsialni znannia u diialnosti advokata [Specialized knowledge in the practice of law]. Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy. 2026. № 1 (37). Ch. 2. S. 35-43. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2026.1.p2.04>.
- Soloviov V. O. Zakhysnyk yak subiekt dokazuvannia pry obranni, zmini, skasuvanni zakhodiv zabezpechennia kryminalnoho provadzhennia slidchym suddeiu [The defense counsel as a party bearing the burden of proof in the imposition, modification, or revocation of measures to secure criminal proceedings by an investigating judge]: dys. ... d-ra filosofii: 12.00.09. Odesa, 2021. 222 s.
- Ukhvala Lypovodolynskoho raionnoho sudu Sumskoi oblasti [Order of the Lypovodolynskiy District Court of Sumy Oblast] vid 18 veresnia 2025 roku u spravi № 950/3265/24 (provadzhennia № 1-kp/581/34/25). Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129984085#> (data zvernennia: 12.03.2026).
- Tsyplitskiy D. O. Vidibrannia poiasnen zakhysnykom u kryminalnomu provadzhenni yak sposib zbyrannia dokaziv: perspektyvy vdoskonalennia mekhanizmu pravovoho rehliuvannia [The Taking of Statements by Defense Counsel in Criminal Proceedings as a Method of Evidence Gathering: Prospects for Improving the Legal Regulatory Framework]. Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy. 2024. T. 33. № 3. S. 423-430. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.39>.
- Chornous Yu. M., Dulskyi O. L. Osoblyvosti kryminalistychnoho zabezpechennia zbyrannia dokaziv storonamy kryminalnoho provadzhennia u zmahalnomu kryminalnomu protsesi [Features of forensic support for the collection of evidence by the parties to criminal proceedings in adversarial criminal proceedings]. Pivdennoukraiynskiy pravnnychiy chasopys. 2025. № 2. S. 51-58. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2025.2.9>

Надійшла до редколегії: 16.03.2026 / Рецензовано 17.04.2026 / Прийнято до друку 21.05.2026 / Доступно онлайн 30.05.2026

Приклад цитування:

Саламаха, В., (2026). Проблемні аспекти збирання доказів адвокатом у кримінальному провадженні. *Архів кримінології та судових наук*. 1 (13). 130-137. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.13.2026.11>